

KISA ÖYKÜ ÖĞRETİMİNDE PSİKANALİTİK YAKLAŞIM: “A ROSE FOR EMILY”

(A PSYCHOANALYTIC APPROACH TO TEACHING SHORT STORY: “A ROSE FOR EMILY”)

Aysel Ünsal

Özet

Kısa öykü öğretiminde uygulanabilecek çeşitli teknikler, yöntemler ve yaklaşımlar vardır. Özellikle üniversitelerin yabancı dil bölümlerindeki öğrenciler için uygulanabilecek yöntemlerden birisi de edebi yaklaşımlardır. Geleneksel yöntemlerle yapılan kısa öykü öğretimine zaman zaman ara verip, edebi yaklaşımlardan biri veya birkaçı ile yapılacak kısa öykü çözümlemesi öğrencilerin yalnızca görüş açılarını değiştirmekle kalmayacak; aynı zamanda onlarda düşünce değişikliklerine de neden olacaktır. Tekdüzelikten uzaklaşarak yapılacak böyle bir çalışma hem öğretici için hem de öğrenci için değişik, zevkli ve yararlı bir çalışma olabilir. Edebi yaklaşımlar çok fazla olduğu için bu çalışmada yalnızca onların ne olduğuna değinilecek, kısa öyküde uygulaması yapılacak olan psikanalitik yaklaşım tanıtılacak ve William Faulkner'in "A Rose For Emily" kısa öyküsü bu yaklaşımla çözümlenecektir.

Anahtar Sözcükler: Kısa Öykü, Öğretim, Psikanalitik Yaklaşım, Çözümleme.

Abstract

In teaching short story, there are lots of techniques, methods and approaches. One of these methods, especially for the students at the foreign language departments of universities, is literary approaches. Sometimes by abandoning the traditional ways of teaching short story, a trainer may make use of the literary approaches. Analyzing a short story by means of using one or more approaches may not only change the students' points of view, but also may lead them to think in different aspects. Such a study may be different, enjoyable and beneficial, apart from being monotonous, both for the trainer and the students. There are quite a good many literary approaches, and it is not possible to give information all about them in this study; thus, only their names will be mentioned here; and then psychoanalytic approach will be explained since it will be applied to a short story. Finally, William Faulkner's short story "A Rose For Emily" will be analyzed by applying this approach.

Keywords: Short Story, Teaching, Psychoanalytic Approach, Analysis.

Kısa öykü öğretiminde uygulanabilecek çeşitli teknikler ve yöntemler vardır. Üniversite düzeyindeki öğrenciler için uygulanabilecek yöntemlerden birisi de edebi yaklaşımlardır.

Edebi yaklaşımlardan biri veya birkaçı ile çözümlenecek kısa öykü üniversite düzeyindeki öğrencilerin yalnızca görüş açılarını değiştirmekle kalmayacak; edebi bir metnin değişik çözümlene ve yorumlama biçimleriyle onlarda düşünce değişikliklerine de neden olacaktır. Kısa öykü çözümlenmesi ya öykünün tamamen biçimsel açıdan çözümlenmesine, ya da içerik açısından çözümlenmesine yönelik olabilir. Biçimsel açıdan incelenen öyküde içerik ayrı tutulamayacağı gibi, içerik açısından çözümlenmede de biçim ayrı tutulmamalıdır. Ancak her iki yaklaşımda da önemli olan tek şey öykünün kendisidir; diğer bir deyişle metin dışına çıkmadan, yalnızca organik bir bütün olan metin üzerinde yoğunlaşmaktır. Bu çalışmada yapılacak öykü çözümlenmesinde yazarın yaşamı, yazarın yaşadığı dönemin metne yansıtılması gibi metin dışı bilgilere yer vermeden, yalnızca öykü kahramanının psikanalitik yönden incelenmesi ele alınacaktır. Bu nedenle çalışmada öncelikle biçim, içerik, ya da diğer konuları içeren edebi yaklaşımların neler olduğu ve kısa öykü öğretimindeki yerine değinilecek, sonra psikanalitik yaklaşım tanıtılacak, daha sonra da William Faulkner'ın "A Rose for Emily"¹ adlı kısa öyküsü psikanalitik yaklaşımla çözümlenecektir.

Edebi Yaklaşımlar ve Kısa Öykü Öğretimindeki Yeri

Edebi yaklaşımlar değişik başlıklar ve alt başlıklarla şu şekilde verilmektedir:

1.1. Moran'a göre:

Dış Dünyaya ve Topluma Dönük Eleştiri: Tarihi Eleştiri, Sosyolojik Eleştiri, Marksist Eleştiri; Sanatçıya Dönük Eleştiri: Sanatçının Psikolojisi ve Kişiliği, Psikanaliz ve Eleştiri; Okura Dönük Eleştiri: İzlenimci Eleştiri; Esere Dönük Eleştiri: Yeni Eleştiri, Arketip Eleştirisi.²

1.2. Klarer'a göre:

Yazar Merkezli Yaklaşımlar: Özyaşamsal Eleştiri, Psikanalitik Eleştiri, Görüngübilim; Okur Merkezli Yaklaşımlar: Alımlama Kuramı, Alımlama Tarihi, Okur-tepkisi Eleştirisi; Bağlam-merkezli Yaklaşımlar: Edebiyat Tarihi, Marksist Edebi Kuram, Feminist Edebi Kuram, Yeni Tarihçilik ve Kültürel Çalışmalar; Metne Dayalı Yaklaşımlar: Betikbilim, Belagat, Biçimselcilik ve Yapısalcılık, Yeni Eleştiri, Göstergebilim ve Yapı çözüm.³

¹ William Faulkner, "A Rose for Emily", 1931, *Concise Anthology of American Literature*, ed. George McMichael, Macmillan Publishing Company; 1985, ss. 1771-1777.

² Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Cem Yayınevi, Sümer Matbaası, 1974, ss. 1,2.

³ Mario Klarer, *An Introduction to Literary Studies*, NewYork: N.Y., Published by Routledge, 1999, s. 78.a

Ayrıca bu sınıflandırmalara alınmayan başka edebi yaklaşımlar da vardır. Bunlar “Cinsiyet Çalışmaları (Gender Studies), Yadırganan Kuram (Queer Theory), Sevici Erkek / Kadın Çalışmaları (Gay / Lesbian Studies), Etnik (Ethnic), Sömürgecilik Sonrası ve Uluslararası Çalışmalar (Post Colonial and International Studies)”⁴ Siyah Estetik, Solcu Eleştiri⁵ ve Tematik Eleştiri⁶.

Bu kadar çok çeşitli edebi yaklaşım arasından öğretici kısa öykünün özelliğine ya da özelliklerine göre en uygun yaklaşım ya da yaklaşımları seçerek kısa öykü öğretiminde çözümleme yaparken geleneksel yaklaşımların yanı sıra edebi yaklaşımlardan da yararlanabilir.

Hangi yaklaşımla olursa olsun çözümleme, yazar tarafından oluşturulmuş bir metnin ayrıntılı okunmasıdır. Yazar tarafından oluşturulmuş sözcelerin düzenlenişi ve konuyu ele alma biçimi (bir durumu ya da olayı gösterme, doğrulama, basit varsayımlar ya da tutarlı kanıtlar ortaya koyma,vb.) üzerine (örtük biçimde de olsa öznel) değerlendirme ve yargılama getirir. Bütünüyle nesnel (söylem ya da içerik çözümlemesinde kesin olarak bilimsel) olması gereken çözümleme bu tür durumları açıklamada öznellikte içerebilir. Böylece de çözümleme, konuyu ele alış bakımından yorumlamaya yaklaşacaktır.⁷

Kimi zaman nesnel, kimi zaman da öznel yaklaşımları seçerek kısa öykü çözümlemesini, öğrencileriyle birlikte işbirlikli bir ortamda gerçekleştirecek olan öğretici, seçilen metnin öncelikle sınıfın düzeyine uygun olmasına özen göstermelidir. Özellikle üniversitelerin İngiliz Dili Eğitimi ya da İngiliz Dili Edebiyatı bölümlerindeki öğrencilere sürekli olarak geleneksel yaklaşımlarla kısa öykü öğretimi yapmak tek düzeliğe yol açacaktır. Geleneksel edebi metin öğretiminde izlenen sıra kısa öykü öğretiminde de aynen izlenmekte ve genellikle metnin yazarının yaşamı, yaşadığı dönemin hangi edebi akıma denk geldiği, o akımın edebi metne ne ölçüde yansıtıldığı, ortam, karakterler, bakış açısı, edebi sanatlar ve söz sanatları gibi özellikler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Oysa ki değişik bir yöntemle, diğer bir deyişle, edebi bir yaklaşımla yapılacak kısa öykü öğretimi, yukarıda değinilen özelliklere ek olarak öğrencinin edebiyata olan ilgisinde artışa da neden olacaktır.

⁴ Michael Ryan, *Literary Theory: A Practical Introduction*, U.S.A.: Blackwell Publishers, 1999, ss. VI,VII.

⁵ A. Didem Uslu, *Kıyaslamalı Bir Edebiyat Eleştirisi*, İzmir: Karşı Yayınlar, 18, Karşı Matbaası, 1993, s. V.

⁶ Süheyla Bayrav, *Filolojinin Oluşumu*, İstanbul: Multilingual Matbaa, 1998, s.164.

⁷ V. Doğan Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Matbaa 70, 2001, s. 90.

Tüm edebi türler arasından kısa öykü hem geleneksel yaklaşımlarla hem de edebi yaklaşımlarla çözümlenmeye son derece uygun görünmektedir; çünkü:

Kısa olmaları nedeniyle, kısa öykü bir veya birkaç ders saati içinde incelenebilir. Uzun metinlerle kıyaslandığında bol malzeme sunan bir türdür.⁸

Bu özelliklere ek olarak:

Kısa öykü tek bir olayı oldukça yoğun bir şekilde anlatır. Gerçek yaşamda varolmayan bireyleri ele alır ve bir kriz anındaki durumu betimler. Olay örgüsü vardır ve öyküdeki karakterler arasında bir şekilde bir bağlantı vardır.⁹

İçeriğinin yanı sıra yapısal özellikleri de kısa öykünün gerek geleneksel, gerekse edebi yaklaşımlarla çözümlenmesini olanaklı kılmaktadır. Erden'e göre:¹⁰

1. Kısa öykü en fazla beş yüz sözcükten oluşabilir, ancak bazı istisnalar görülebilir.
2. Kısa öykü sadece kendi kurgusal dünyasında yer alan kişi, hareket biçimi ve olayla ilgilidir.
3. Kısa öyküdeki hareket biçimi ve olay basittir.
4. Kısa öykü kendi içinde bir bütünlük oluşturur.
5. Kısa öykünün kısa olan planı bazı olay ya da bilgilerin zirvede ya da sonuç bölümünde keşfedilmesine dayanır.
6. Özellikle çağdaş kısa öyküde çıkarımlar önemlidir. Ayrıca, eğretilmeler ve simgelemeler sıklıkla başvurulan söz sanatlarıdır.

Geleneksel yaklaşımlara ve öğretim tekniklerine zaman zaman ara verip, edebi yaklaşımlarla kısa öykü öğretimi yapmak yalnız öğrenci için değil, öğretici için de son derece önemli ve yararlı görülmektedir.

Her bir yaklaşım eseri inceleyen kişinin zihinsel ve duygusal ve edebi ne arandığına bakılarak uygulanabilir ve anlamayı kolaylaştırır... Her biri eleştirmenlerin ve öğrencilerin ufkunu genişletir. Yaklaşım ne olursa olsun, bir katalizör gibi işlev yapmalı, bilgi peşinde koşanları teşvik

⁸ Johanna Collie ve Stephen Slater, *Literature in the Language Classroom*, Cambridge University Press, 1990, s. 196.

⁹ Gillian Lazar, *Literature and Language Teaching: A Guide for Teachers and Trainers*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993, s. 73.

¹⁰ Aysu Erden, *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, İstanbul: Aysu Erden ve GENDAP A.Ş. 2002, s. 35.

etmeli, heyecanlandırmalı ve kendi gizillerini geliştirmeleri için onları cesaretlendirmelidir... Böylesi bir yaklaşım aydınlatıcıdır: bireyin ve grubun tartışılan metinlere katılımını sağlar. Kişilikler coşar, fikirler harekete geçer. Edebi yaklaşımları edebiyatla bağdaştırmanın amacı gençleri hayata hazırlamak, düşünmeye, değerleri sorgulamaya, araştırma yapmaya cesaretlendirmek, görüş açılarını ve yeteneklerini geliştirmektir.¹¹

Edebi yaklaşımlar bir metnin çözümlenip, yorumlanmasında yol gösterici durumdadır. Metinde araştırılacak konu ya kurumsallaşmış, gelenekselleşmiş ya kültürel bilgileri ve tarihi geçmişi; ya da dini, siyasi, felsefi, herhangi bir olguyu; veya bireyin iç dünyasını, onun bilinçaltını, özlemlerini, sevinçlerini, burukluğunu, umutsuzluğunu içerir. Tüm bunların araştırılıp çözümlenmesi ve yorumlanabilmesi, edebi yaklaşımlarla gerçekleştirilebilir. Önemli olan hangi metne hangi yaklaşımın uygun olacağına karar vermektir.

Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik yaklaşım en derin ruhsal konuları, kişisel endişeleri, korkuları, bastırılmış özlem ve acıları ortaya koyan bir çözümleme yöntemidir. Bu yaklaşım edebi bir metindeki motiflerin ve onların içerdiği gizli anlamların üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bazen yapıtın yazarını, bazen içeriğini, ya da yapıtın biçimsel yapısını ve okuru nesne olarak ele alan¹² psikanalitik yaklaşım kimi zaman da metindeki kişi veya kişilerin çarpık yanlarını ortaya koymaktadır. Bir psikanalist yapıttaki kişilerin bilinçaltını ve içgüdülerini, veya ailevi durumlarını, veya bireyi biçimlendiren sosyal çevresini açığa çıkarmayı amaçlar.

“Psikanalizin edebi ve kültürel eleştirilerdeki kullanımı farklı görüşlere dayanmakta ve bu görüşler köklü değişiklikler göstermektedir.”¹³ Bu farklı görüşler üç bölümde ele alınabilir: Freud’cu yaklaşım, Nesne Bağlantıları Kuramı ve Lacan’cı yaklaşım.

2.1. Freud’cu Yaklaşım

Freud’e göre zihnin iki önemli ögesi vardır: bilinçaltı ve bilinç. “Bilinçaltı cinsel içgüdülerle, bilinçli zihnin kabullenmediği arzuların ve duyguların

¹¹ Feryal Çubukçu, “Teaching Literature Through Literary Approaches” *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Sayı: 14, İzmir:2001, s. 98.

¹² Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı*, Çev. Esen Tarım, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, 1990, s. 199.

¹³ Robert Con Davis ve Ronald Schleifer, *Literary Criticism, Literary and Cultural Studies*, Addison Wesley, Longman Inc. 1998, s. 393.

bölgesidir.”¹⁴ Sürekli bastırılan arzular kimi zaman nevrotik boyutlara ulaşıyor; kimi zaman da kendini rüyalar yoluyla açığa vuruyor. Freud’un ‘alt ben’ (id) olarak adlandırdığı bu bölümde kişinin zevk ve acı ilkesine dayanan ilkel güdülerini yer almaktadır.

‘Alt ben’ mantık dışıdır, içgüdüsel, dirimsel ve bilinçaltıdır. Gizli arzular, olmayacak istekler ve yoğun korkular burada yer alır.¹⁵

Bilinçli zihnin kabullenmediği gizli arzular olmayacak istekler ve nedeni bilinmeyen korkular bilinçaltında adeta hapsedilir ya da savunmaya geçilir. Bilinçli bölüm ise iki ayrı özellik taşımaktadır: ‘ben’ (ego) ve ‘üst ben’ (süperego).

‘Ben’ zihnin makul ve mantıklı yanıdır. ‘Alt ben’i düzene sokar ve gerçekçilik ilkesine göre çalışır. ‘Üst ben’ ise toplumun koyduğu kontrol sistemidir. Ahlak ilkesi bu bölgede yer alır.¹⁶

‘Altben’ diye adlandırılan bilinçaltındaki içgüdüler, arzular ve korkular ile ‘ben’ (ego) olarak adlandırılan bilincin bu duyguları sürekli olarak bastırması kişinin kendisini açık bir şekilde ifade edememesine neden oluyor. Bazen rüyalarla açığa çıkan bu duygular, ‘ben’ tarafından yeterince bastırılmadığında nevroza neden olmaktadır. Bu durumda ‘ben’ savunmaya geçiyor ve bilinçaltındaki bu duyguları ya reddediyor, ya onları tam tersi bir şekilde ifade ediyor, ya dolaylı bir şekilde açığa çıkarıyor, ya da aynı duyguları iyi veya kötü unsurlar olarak sınıflandırıyor. Sonuç olarak da ‘üstben’ (süperego) diye adlandırılan toplumun koyduğu kurallar ve ahlaki değerler gibi kontrol sistemi devreye giriyor ve gerek ‘ben’ gerekse ‘üstben’, ‘altben’i düzene sokuyor.

Freud’cu yaklaşımla edebi metni çözümleyecek kişi yukarıdaki konulara ilaveten, metinde Freud’un terimi olan ‘Oedipus kompleksi’, rüya yorumlarını ya da bireyin geçirdiği deneyimleri de ele alabilir.

2.2. Nesne Bağlantıları Kuramı

Psikanalitik yaklaşımda Freud’cu görüşten oldukça farklı olan ikinci görüş Nesne Bağlantıları kuramıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Freud’un kuramlarının yerini nesne bağlantıları kuramı alır.¹⁷

¹⁴ Michael Ryan, *Literary Theory: A Practical Introduction*, s. 36.

¹⁵ Feryal Çubukçu, “Teaching Literature Through Literary Approaches”, s. 104.

¹⁶ a.g.y., s. 104.

¹⁷ Michael Ryan, *Literary Theory: A Practical Introduction*, s. 36.

Freud'un yaklaşımında içgüdülere çok büyük önem verilir; ancak bu kuram yaşamın içgüdüsel yanını reddeder ve çocukla ebeveyn arasındaki ilişkiler ile çocukların gelişim süreci içerisinde yoğunlaşır. Özellikle de çocuğun anne ile olan ilişkisine öncelik verir. "Başlangıçtaki ebeveynle olan ortak yaşam evrimleşme sürecinde ebeveyn den bağımsız olgun ilişkilere dönüşür ve bu gelişim nesneye bağımlılık duygusu aracılığı ile oluşur."¹⁸ Kişi bu şekilde kendisine bakan kişiden kopar ve özgür bir kişilik geliştirir; çünkü zihninde yarattığı nesnelere, bağımlı olduğu kişilerden ayrı yaşamasını dayanılır bir hale getirir. Bu yaklaşımda 'dil' en önemli öğedir.

2.3. Lacan Kuramı

Psikanalitik yaklaşımda üçüncü bir görüş olarak yer alan Lacan Kuramı, Freud'culuğun aslında yeniden ortaya çıkmasıdır. Freud'culuğun 'yeniden canlanması' olarak nitelenebilecek bu görüşte¹⁹ Lacan'ın çalışmaları insan, insanın toplumdaki yeri ve dil ile ilgilidir. Freud'un kuramına göre ve bireyin ilk gelişiminde özne ile nesne; diğer bir deyişle, birey ile dış dünya arasında kesin bir ayrım yoktur. Bu döneme Lacan 'imgesel dönem' adını verir.

Bu, belirli bir benlik merkezinden yoksun olduğumuz 'benliğin' nesnelere, nesnelere ise bu 'benliğe' geçip durduğu dönemdir. Lacan'a göre imgesel dönem, özdeşleşmeler yaptığımız, ancak bu arada da kendimizi 'yanlış tanıyıp' yanlış algıladığımız imgelerin bölgesidir.²⁰

Lacan'ın bir de 'ayna evresi' adını verdiği dönem vardır. Bu evrede kişinin ilk 'ego' ve bütünleşmiş kişilik imgesinin nasıl oluştuğu görülebilir. "Küçük çocuğun aynada gördüğü imge yabancılaşmış bir imgedir, imgede gerçekte kendi bedeninde sahip olamadığı hoş bir bütünlük görür."²¹ Baba figürünün egemen olduğu bu evre kuralları ve yasaları simgeler. Kişi artık gerçek yaşamın, dış dünyanın ve kendisini biçimlendiren dilin farkındadır. Ayrıca maddesel dünyasında nelerin eksik olduğunun da farkındadır.

Lacan'a göre, "Bilinçaltı dil gibi yapılanmıştır. Bu nedenle edebi bir metinde yazarın gerçek amacı yani vermek istediği ileti iyi anlaşılabilirse, metin bir şey ifade eder. Bu iletiyi veren metin, karakterleri, ortamı ve imgeleri içerir... Metin göstergelerin oluşturduğu bir ağdır."²²

¹⁸ a.g.y., s. 36.

¹⁹ a.g.y., s. 37.

²⁰ Terry Eagleton, *Edebiyat Kuramı*, s. 186.

²¹ a.g.y., s. 186.

²² Robert Con Davis ve Ronald Schleifer, *Literary Criticism, Literary and Cultural Studies*, ss. 398, 399.

Sonuç olarak, edebi bir metni psikanalitik bir yöntemle çözebilmek için şöyle bir sıra izlenebilir.²³

Metindeki bilinçaltı konuları araştırılır. Bu konular imgeler ve psikolojik konuları çağrıştıran betimlemelerle ve dolaylı yollarla anlatılmıştır.

Metindeki karakterler arası ilişkiler araştırılır. Bu ilişkiler ailedeki değişimleri ve değişimlerin kişileri nasıl etkilediğini ortaya koyar.

Psikanalitik okuma yöntemi ‘ayrılık’, ‘kaybetme’, ‘sınırlamalar’, ‘başkalarıyla kaynaşma’ gibi konuları; ayrıca yıkıcı bir çevre içinde yaşamış ve sarsıntı geçirmiş kişisel yaşamdan uyumlu ve faal bir kişilik oluşturma çabasını içerir.

Son olarak, ‘dil’in kendisi çalışabilir. Dil bilinçaltını, kişinin mücadelesini, erişkinin varlığını ortaya koyma aracıdır.

Özetle, “Kimi zaman yazarın yaşamını ele alan Psikanalitik Eleştiri kimi zaman da yazarın yaşamıyla hiç ilgisi olmayan, metindeki ruhsal durumları aydınlatır... Metindeki karakterler gerçek kişilermiş gibi ruhsal yönden incelenir.”²⁴

3. Psikanalitik Yaklaşımla “A Rose For Emily”

“Emily İçin Bir Gül” adını taşıyan kısa öykü, toplumun, soyluluğun ve bir babanın koyduğu katı kuralların, özlemleri ve umutları olan bir genç kıza nasıl ‘yaşayan bir ölü’ye dönüştürdüğüünün öyküsüdür.

Emily yaşadığı kasabanın seçkin ailelerinden birinin kızıdır. Annesinden söz edilmeyen Emily, babasının yarattığı korku ve otorite ortamında kız ya da erkek arkadaşı olmayan, komşularıyla görüşmeyen, dış dünyanın kendisine tamamen kapalı olduğu dünyasında önce babasıyla sonra da zenci uşağıyla yaşamını sürdürür. Kendisine uygun görülmemen bir işçi kalfası da onunla evlenmeye razı olmayınca, Emily sevdiği adamı fare zehiriyle öldürür ve kırk yılını onun cesediyle aynı yastıkta geçirir. Öldüğü zaman yanında yalnızca sadık uşağı vardır. Emily ölünce onun sırdaşı olan uşak da sessiz sedasız evi terkeder.

Gerçek bir kişiymiş gibi ele alınıp, ruhsal durumu aydınlatılacak olan Emily’nin bilinçaltı aydınlatılacak, diğer karakterlerle olan ilişkilerine yer verilecek, öyküdeki değişimler ve bu değişimlerin Emily’yi nasıl etkilediği ve psikanalitik okuma yöntemine giren ‘ayrılık’, ‘kaybetme’, ‘sınırlamalar’ ve yıkıcı çevrenin etkisi gibi konular ele alınacaktır.

Öykü Emily’nin ölümü ile başlar. “Bayan Emily Grierson öldüğünde kasabamızın tamamı cenaze törenine gitti.”²⁵ Bu aslında çok normal bir olay gibi

²³ Michael Ryan, *Literary Theory: A Practical Introduction*, s. 38.

²⁴ Mario Klarer, *An Introduction to Literary Studies*, s. 92.

²⁵ William Faulkner, “A Rose for Emily”, s. 1771.

görülmekte ancak öykünün devamında kendini toplumdan tamamen soyutlayan, yaşadığı toplumun gelenek ve kurallarını reddeden aykırı ve ayrıksı davranışlarla tüm kasabanın tepkisini üzerine çeken Emily'nin cenazesine neden tüm kasabanın gittiği şöyle açıklanmaktadır:

Erkeklerin gidişi, devrilmiş bir anıta duyulan bir tür sevgi ve teessürden; kadınların gidişi ise, hem bahçıvan, hem de aşçı olarak çalışan yaşlı uşağın dışında en az on yıldır hiç kimsenin girmediği evin içini görebilmek içindi.²⁶

Kasabanın bir zamanlar en gözde caddelerinden birinde olan bu büyük ev şimdi çırçır makinelerinin, benzin pompalarının arasında ayakta durabilmek için direniyordu. Daha önce soyluluğun simgesi durumundaki bu caddenin insanları gibi Emily de soylu insanların bulunduğu mezarlıkta yerini alacaktı.

Hayattayken, Bayan Emily bir gelenektir, saygınlıktır, ilgi odağıydı; belediye başkanı Sartoris'in onun babasının ölümünden sonra tüm vergilerden muaf tuttuğu günden bu yana kasabada adeta kalıtsal bir yükümlülüktü.²⁷

Emily vergilerden muaf tutulma gibi bir yardımı kabul edecek bir genç kız değildir; soyludur, gururludur, ama yoksul olduğu için vergiyi ödeyemeyecek durumdadır. Bunu bilen belediye başkanı Emily'yi tüm kasabanın gözünde küçük düşürmemek için Emily'nin babasının belediyeye borç para verdiğini, belediyenin de borcu bu şekilde geri ödeyeceği söylentisini çıkarır; "...böyle bir yalana da ancak bir kadın inanırdı."²⁸ Bu tümce Emily'nin zihinsel gücü konusunda bir ipucu durumundadır, çünkü daha sonraki yaptıkları bunu kanıtlar durumdadır.

Sartoris'den sonraki belediye başkanları ve meclis üyeleri resmi duyurularla, konuşmalarla kendisini vergi ödemesi konusunda uyarsalar da, Emily kararında direnir ve vergileri ödemez. Evine rica etmeye gelenleri de tıpkı otuz yıl önce babalarını kovaladığı gibi evinden kovalar.

Babasının ölümünden iki yıl ve sevgilisinin kendisini terk edişinden hemen sonra Emily'nin evinden korkunç bir koku yayılır etrafa. Babasına başsağlığına gelen kadınları evine kabul etmeyen Emily sokağa çok az çıkar. Kasabalının, sevgilisi tarafından terk edildiğini zannettiği ve korkunç kokunun evden yayıldığı günden sonra ise evinden bir daha hiç çıkmaz. Tamamen kendi dünyasında yaşayan Emily'nin dış dünya ile bağlantısını, o zamanlar genç olan, zenci uşağı sağlamaktadır.

²⁶ a.g.y., s. 1771.

²⁷ a.g.y., s. 1771.

²⁸ a.g.y., s. 1771.

Kokunun giderilmesi için gelen şikayetleri değerlendiren meclis üyeleri bu durumu Emily'ye söyleyecek cesareti kendilerinde bulamazlar ve bir gece gizlice kiler kapısını kırarak içeri giren dört kişi kileri ve etrafi iyice kireçlerler. Bir iki hafta sonra koku yok olur.

İnsanlarla ve tüm dünya ile bağlantısını koparan Emily'ye herkes acımaya başlar. Bir zamanlar Emily'nin büyük teyzesinin nasıl tamamen delirdiğini anımsayan kasabalılar Emily'nin ve ailesinin kendilerini, olduklarından daha yükseklerde gördüklerini düşünürler. Kasabanın gençlerinden hiçbiri Emily için yeterince uygun görülmemiştir. Otuz yaşına geldiği halde hala bekardır.

Emily, içinde yaşadığı topluma, toplumun beklentilerine hiçbir şekilde uymamaktadır. Ne gelenekselleşmiş, ne yasaları, ne de dış dünyayı umursamaktadır. Babasının ölümü üzerine eve gelmek isteyenlere babasının ölmediğini söyleyen Emily'nin yüzünde en küçük bir hüznün ifadesine de rastlanmaz, çünkü, "Onun hiç kimseyle flört etmesine izin vermemiştir babası. Aşırı derecede üstüne düşmesi de Emily'yi boğmuştur."²⁹

Babasının cesedini vermek istemeyen Emily'yi rahipler ve doktorlar, yasalara başvuracaklarını söyleyerek gömülmesi için zorla ikna ederler.

Annesinden hiç söz edilmeyen Emily'nin tüm isteklerinden onu yoksun bırakan babasının cesedini vermek istemeyişi iki şekilde düşünülebilir: ya genç kızlık düşlerini yıkan zorba bir babadan bu şekilde öcünü almaktadır; ya da 'Nesne Bağlantıları Kuramı'na göre, yani soylu bir kişiyle yaşamını sürdürmek arzusu.

Babasının cenazesinin kaldırılmasından epeyce bir süre sonra dışarı çıkan Emily hüznü ve sessiz görünmektedir. Saçları da kısacık kesilmiştir.

Oysaki geçmişten günümüze, bir kadının saçları onun cinselliğini gösterir. Babasının gururu yüzünden cinsel yaşamdan yoksun bırakılan Emily iffetli oluşunu saçlarını kestirerek ortaya koymaktadır.³⁰

O yaz kasabanın kaldırımlarını onarmaya gelen işçilerin kalfası Homer Barron adlı esmer iri yarı, işçilerine sürekli küfreden bir adamla arkadaşlığa başlar Emily. Birlikte Pazar günleri kiralık bir at arabasıyla gezintiye çıkarlar. Bu duruma kasabanın bir kısmı memnun olurken bir kısmı da "... çok büyük bir acının bile gerçek bir hanımefendiye sorumluluklarını unutturmaması gerektiğini..."³¹ onun

²⁹ Yazarı Belirtilmemiştir, "From Loneliness to Lunacy: 'A Rose for Emily' and 'The Yellow Wallpaper' ", 2003, www.members.aol.com/danieledg/loneliness.html/=10k

³⁰ Janice A. Powell, "changing portraits in "a rose for emily", 2002, www.2.semo.edu/cfs/powell.htm

³¹ William Faulkner, "A Rose for Emily", s. 1775.

sıradan bir işçiyi ciddiye almaması gerektiğini düşünür. Hatta Emily'nin akrabalarını çağırmayı bile düşünürler.

Emily yine toplumun baskısını önemsemez; kalbinin sesini dinler ve soyluluğun verdiği özgüvenle başını her zamankinden daha dik tutarak, ilişkisine devam eder. Yaklaşık bir yıl sonra, fare zehiri satın alırken de başını yine dimdik tutmaktadır. Fare zehiri aldığını duyanlar onun kendisini öldüreceğini ve bunun da Emily için en iyisi olduğunu düşünürler. Homer Barron'la görüldüğü zaman Emily'nin onunla evleneceğini sananlar Homer'in erkekleri çok sevdiğini söylediği ve barlarda genç erkeklerle içki içtiği için evlenecek bir tip olmadığından Emily'nin onu ikna etmeye çalıştığını düşünürler. Emily'ye zavallı gözüyle bakmaya başlayan kasabalı kadınlar böylesi bir evliliğin kasabaları için bir rezalet olacağını düşünerek, rahibin Emily ile konuşmasını isterler. Rahip Emily ile görüşür ancak ne konuştuklarını asla açıklayamaz ve bir daha görüşmeye gitmeyeceğini söyler. Bunun üzerine rahibin karısı Emily'nin uzaktaki akrabalarına mektup yazar ve durumu bildirir.

Emily'nin akrabaları geldikten sonra, kasabalı gelişmeleri izlemeye devam eder. Bu arada Emily bir kuyumcuya gider ve üzerine H.B. yazdırdığı gümüş bir tıraş takımı sipariş eder. İki gün sonra gecelik de dahil tüm erkek giysilerini tamamlar. Herkes onları evlendi zanneder.

Gerçekten çok memnunduk, çünkü iki bayan kuzen bayan Emily'den çok daha Grierson'dı.³²

Burada son derece ironik bir memnuniyet görülmektedir. Bir yandan böyle bir evliliğin kasabaları için rezalet olacağını düşünen kasabalılar, bir yandan da olduklarından çok daha soylu görünme çabası içinde olan bir sülalenin kızının Kuzeyden gelmiş, sıradan bir yol işçisiyle evlenmesine için için sevinmektedirler. Hem Emily'e karşı acıma duygusu besleyen, hem de kasabanın onurunun zedelenmemesini isteyen Amerika'nın Güney'inde yaşayan ve geleneklerine son derece bağlı olan bu kasabalılar, bir yandan da kendilerinin yoksun olduğu soyluluk unvanının ayaklar altına alınmasına çok memnun olmuşlardır.

Bu arada kaldırımların onarımı bitince Homer Barron da kasabadan ayrılır. Kasabalı Homer'in Emily'nin onun yanına gitmesi için hazırlık yaptığını, ya da kuzenlerinden kurtulması için Emily'ye bir fırsat verdiğini zannederler. Kuzenlerin kasabadan ayrılmasından iki üç gün sonra, Homer Barron kasabaya geri döner. Bir komşu, zenci uşağın akşamın alaca karanlığında Homer'i mutfak kapısından içine aldığını görür.

³² a.g.y., s. 1775.

Bu, Homer'in son görüluşü olur. Bayan Emily de çok sonraları görölür. Yalnızca zenci uşak elinde alış veriş sepeti ile eve girer çıkar. Altı ay sonra sokakta görölen Emily'yi ise bu süre içinde yalnızca kısa bir süre pencerenin arkasında görürler.

Kasabalı Emily'yi tekrar gördüğünde Emily çok şişmanlamış ve saçları grileşmiştir. Yetmiş dört yaşında öldüğü zaman Emily'nin gür saçları tamamen gridir. Kırk yaşlarındayken, Emily çini boyama dersleri vermeye başlar. Sartoris'in çağdaşlarının kızlarına ve torunlarına yirmi beş sentten ders veren Emily bu zaman süresinde çevresiyle pek ilişki kurmaz. Sartoris'ten sonraki nesiller kızlarını ve torunlarını Emily'ye derse göndermeyince, ön kapı bir daha açılmamak üzere kapatılır.

Dış dünyayla bağlantıları bir kez daha kopan Emily yine vergi duyurularını geri çevirir. Kasabalı onu yalnızca alt kattaki bir odanın penceresinin arkasında görür ve bir gün Emily ölür; yanında yalnızca sendeleyen, yaşlanmış zenci uşağı vardır. Ön kapıyı açan uşak, eve gelen kadınları içeri alır ve sessizce arkada kapıdan çıkar. Bir daha da hiç görölmez.

Emily'nin kuzenleri kasabaya gelir ve ölümün ertesi günü cenaze töreni yapılır. Kırk yıldır hiç kimsenin giremediği üst kattaki bir odanın kapısı zorla açılır. Gelin odası gibi düzenlenmiş odanın içinde solmuş gül renginde perdeler, gül tonunda lambalar, üzerinde gümüş tıraş takımı olan tuvalet masası vardır. Ayrıca, kravat ve gömlek yakası, sandalyenin üzerinde titizce katlanmış bir takım elbise, altında da ayakkabılar ve fırlatılmış çoraplar, yatakta ise uzanmış bir adam. Şaşkınlıkla yataktaki cesede bakan kasabalılar öteki yastığın üstündeki basıklığa bakarlar ve tozların arasından bir şey alırlar; bu uzun, gri bir saç telidir.

Emily, fare zehiriyle öldürdüğü, evinden korkunç kokular yayılmasına neden olan sevdiği adamla kırk yıl aynı yatakta yatmıştır.

Babasının ve kasaba halkının ilahlaştırdığı Emily işte böylesine bir bunaklık yapmıştır; çünkü katlanmak zorunda olduğu yalnızlık onu delirtmiştir.³³

Emily bir yandan babasının ataerkil korumacılığında bir yandan da kasabanın kadın üzerindeki aşırı gözlem ve beklentilerinden bunalmış ve 'nekrofil'i³⁴ (ölünün bedenine duyulan aşırı cinsel istek) diye adlandırılan bir deneyim yaşamıştır.

Bencil babası tarafından sürekli ezilen Emily, bir adam bulduğunda erkekler konusunda hiçbir deneyimi yoktu.

³³ Bkz. Dipnot: 29.

³⁴ Yazarı belirtilmemiştir, <http://www.bilgeye.com/sexeducation/necrophilia.htm>

Bulduğu adam da onu terk edecek bir adamdı; bunun anlamı onun için yaşamın sonu demektir. Tek başına, yapayalnız yaşamının, tek başına yaşlanmanın dışında ona hiçbir şey kalmamıştı. O da sahip olduğu bir ölü bedene sarılmış ve ölünceye kadar onunla kalmıştı.³⁵

Özetle, toplumdan kopuk yaşamının, toplumu aşağılamanın ve aşırı baskının kişi üzerindeki önemi ile "... ayrıcalığın bazen yaşamı hapisliğe dönüştürmesi..."³⁶ ve cinayet işleyerek de olsa erkeklere ve topluma egemen olma duygusu genç bir kızın trajik yaşam öyküsüyle verilmektedir..

Psikanalitik yaklaşımın her üç kuramının da görüldüğü bu öyküde Freud'un terimleri olan 'alt ben', 'ben' ve 'üst ben' şu şekilde gösterilebilir. 'Cinsel içgüdülerin, gizli arzuların ve duyguların yer aldığı 'alt ben' Emily'yi kendi toplumunun dışında, kendi çevresine ve soyluluğuna ters düşecek bir ilişkiye sürüklemiştir. Bu belki de bilinç altında babasından ve onu boğan çevresinden kaçma duygusundan kaynaklanmış olabilir. Bu duygu onu, bir şekilde, topluma meydan okuma gereksinimine itmiştir.

Zihnin makul ve mantıklı yanını gösteren 'ben' Emily'nin topluma ters düşüşünün bilincinde olmasıyla açıklanabilir. Gerçekçilik ilkesine göre çalışan 'ben' ayrıca Emily'nin soylu ama yoksul olduğu gerçeğini de sürekli olarak ortaya koymaktadır. 'Üst ben ise' aile ve karşı cins sevgisinden yoksun bırakılmış olan Emily'nin toplumun koyduğu kontrol sisteminin ve ahlaki ilkelerin bilincinde olmasıyla açıklanabilir. Toplumun ahlaki ve diğer tüm değerlerine ters düşen Emily, tepeden baktığı toplumun kendisini cezalandırmasına izin vermeyip; hem kendisiyle evlenmeye taraftar olmayan sevgilisini, hem de kendisini, kendi yöntemleriyle cezalandırmıştır. Pek çok genç kızın sevgilisinin verdiği gülü kitap ya da defter sayfaları arasında kurduğu gibi Emily de kendisine bir gül dahi vermeyen sevdiği adamı, kendi yatağı ve yorganı arasında bir gül gibi saklamış ve tüm ömrünü bu solmuş güle adamıştır.

Sonuç olarak, üniversite düzeyindeki öğrencilere kimi zaman gelenekselleşmiş yöntemlerle kısa öykü incelemesi yaptırılırken kimi zaman da edebi bir yaklaşım tanıtılabilir ve bu yaklaşımla öykü çözümlenebilir. Kısa öykü yazarının yaşamını, yazarın kullandığı söz sanatlarını, yapıttaki bakış açısını, olay örgüsünü ve dönem özelliklerinin öyküye ne denli yansıtıldığını öğrenen öğrenciler için edebi bir yaklaşımla yapılacak çözümleme hem öğrenci hem de öğretici için zevkli, değişik ve yararlı olabilir.

³⁵ Bkz. Dipnot: 29.

³⁶ Karen Bernardo, "William Faulkner's 'A Rose For Emily' ", 2003 www.storybites.com/faulkner_emily.htm

Bilindiği gibi herhangi bir öğretim etkinliğinin en önemli öğeleri yalnızca öğretmen, öğrenci, yeterli zaman ve araç-gereç değildir. Bunlara iyi bir yöntem eklendiği ve yapıt bu yöntemle ele alındığı zaman öğretim ve öğrenim çok daha anlamlı olmaktadır. Belirli bir tek yöntemin esiri olmadan, her öyküde değişik bir edebi yaklaşımla yapılacak çözümleme öğrencilerin yetenek ve seviyelerine göre yapılırsa arzulanan başarıya ulaşılabilir. Bu yaklaşımlardan birisi de metin dışı bilgilere fazla yer vermeden metin üzerinde yoğunlaşmayı gerektiren ve erişkin öğrencilerin ilgisini çekebilecek, kişi çözümlemesine yönelik olan Psikanalitik yaklaşım olabilir.

Kaynakça

- Bayrav, Süheyla.** *Filolojinin Oluşumu*, Multilingual Matbaa, İstanbul, 1998.
- Bernardo, Karen.** “William Faulkner’s ‘A Rose for Emily’”.
www.storybites.com/faulkneremily.htm-2003
- Collie, Joanne ve Stephen Slater.** *Literature in the Language Classroom*, Cambridge University Press, Cambridge , 1990.
- Çubukçu, Feryal.** “Teaching Literature Through Literary Approaches” *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Sayı: 14, İzmir, 2002.
- Davis, Robert Con ve Ronald Schleifer.** *Literary Criticism, Literary and Cultural Studies*, Addison Wesley Longman Inc. 1998.
- Eagleton, Terry.** *Edebiyat Kuramı*, Çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Erden, Aysu.** *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, Aysu Erden ve Gendaş A.Ş. İstanbul, 2002.
- Faulkner, William.** “A Rose for Emily”, *Concise Anthology of American Literature*, ed. George Mc Michael, Macmillan Publishing Company, 1985.
- Günay, V. Doğan** *Metin Bilgisi*, Multilingual Matbaa 70, İstanbul, 2001.
- Klarer, Mario.** *An Introduction to Literary Studies*, Published by Routledge, New York, N.Y. 1999.
- Lazar, Gillian.** *Literature and Language Teaching: Guide for Teachers and Trainers*, Cambridge University Press, 1993.

- Moran, Berna.** *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, Cem Yayınevi, Sumer Matbaası, İstanbul, 1974.
- Powell, Janice A.** “Changing Portraits in ‘A Rose for Emily’”, www.2.semoedu/cfs/powell.htm/2002.
- Ryan, Michael.** *Literary Theory: A Practical Introduction*, Blackwell Publishers, U.S.A., 1999.
- Uslu, A. Didem.** *Kıyaslamalı Bir Edebiyat Eleştirisi*, Karşı Yayınlar: 18, Karşı Matbaası, İzmir, 1993.
- Yazarı belirtilmemiř.** “From Loneliness to Lunacy: ‘A Rose for Emily’ and ‘The Yellow Wall Paper’”, www.members.aol.com/danieldgl/lonelines.html/=10k2003.
- Yazarı belirtilmemiř,** <http://www.bigeye.com/sexeducation/necrophila.htm>